

Modernism sau modernitate?

Conf. univ. dr. **Elena Ovănescu Pîrvu**

Unul dintre cele mai ample concepte ale gândirii filosofice și estetice, termenul de *modern*, prezintă o complexitate semantică densă, determinată de funcționalitatea sa vectorială. Polisemia termenului este amplificată de „confuziile, falsele sinonimii, și ambiguitățile”¹ existente între derivatele care alcătuiesc familia lexicală (spre exemplu, între *modernist*, *modernism*, *modernitate*).

Cu certitudine, elementul esențial în definirea termenului de **modern** îl reprezintă perspectiva *temporală*, considerată în plan evolutiv-istoric, social, filosofic, științific și tehnic, artistic și cultural. Astfel, *Dicționarul explicativ al limbii române* definește termenul sub aspectul evoluției temporale², cu referiri sumare la aspectele social (*conform cu moda zilei*) și cultural (*limbă modernă*, sau *învățământ care acordă importanță, preferință disciplinelor umaniste*). O abordare mai amplă a noțiunii se regăsește în dicționarul *Le Petit Robert*, care subliniază antinomia termenului de *modern* cu cel de *antic*, *vechi*, atât în planul evoluției istorice, precum și (mai ales) în domeniul artelor și culturii³. În disputa celebră, cunoscută sub numele de *La querelle entre les antiques et les modernes* (din cadrul Academiei Franceze, de la sfârșitul secolului al XVII-lea), inițiată de Charles Perrault⁴ (care, elogiind epoca lui Ludovic al XIV-lea, pledează pentru o

¹ Adrian Marino, MODERN, MODERNISM, MODERNITATE (București: Editura pentru literatura universală, 1969), p. 36.

² DICȚIONARUL EXPLICATIV AL LIMBII ROMÂNE, Ediția a II-a (București: Academia Română - Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, 1996), p. 645: *modern* - care aparține timpurilor apropiate de vorbitor, recent, actual; care este în pas cu progresul actual; care aparține unei epoci posterioare antichității. ♦ *Istoria modernă* - **a**) (în trecut) epoca de la sfârșitul Evului Mediu cuprinsă între 1453 (căderea Constantinopolului) și Revoluția Franceză din 1789; **b**) (curent) epocă cuprinsă între Revoluția Franceză din 1789 și Unirea din 1918. *Limbă modernă*- limbă vie, vorbită efectiv de o populație actuală. ♦ (Despre învățământ) care acordă importanță, preferință disciplinelor umaniste. ♦ Conform cu moda zilei.

³ *Le Petit Robert*: *modern* - contemporan cu persoana care vorbește sau de dată relative recentă. I. 1 - actual, contemporan[...], 2 - care beneficiază de progresele tehnicii și științei[...], 3 - (în special în domeniul artelor) care este conceput, făcut după regulile și practicile contemporane; care corespunde gustului și sensibilității actual[...], 4 - (referitor la o persoană) care ține cont de evoluția în domeniul său, de timpul căruia îi aparține[...]. II (opus termenilor de *vechi*, *antic*) 1 - care aparține unei epoci posterioare antichității[...], 2 - (ist.) epocă modernă (și prin extensiune) istorie modernă[...], 3 - **învățământ modern, care include științele și limbile vorbite (prin opoziție cu cele clasice)**[...] **Limbi moderne**.

⁴ PERRAULT, Charles (1628-1703), scriitor francez, autor al *Povestirilor mamei mele găasca*. La 27 ianuarie 1687 prezintă la Academia franceză poemul *Secolul lui Ludovic cel Mare*, în care contestă valoarea de model a Antichității, considerând epoca lui Ludovic al XIV-lea drept ideală.

artă adaptată la contemporaneitate și pentru noi forme artistice) și Boileau⁵ (susținător al Antichității grecești și latine, ca expresie a perfecțiunii artistice), se acutizează aspectul antitetice dintre cele două modele estetice - cel rezultat din respectarea normelor și formelor artei antice, ca etalon al „frumosului absolut”, și cel al libertății imaginative de creație, al artei inspirate, vii, actuale. Din această perspectivă, a raportului dialectic dintre *vechi*, *antic* și *modern*, elementele novatoare în gândirea estetică a fiecărei epoci constituie *componenta modernă*, care asigură tranziția spre epoca următoare, în care se va generaliza (reprezentând trăsătura dominantă), se va cristaliza și se va transforma în rutină (printr-o practică excesivă), fiind înlocuită de o nouă *componentă modernă*. Relevantă în acest sens este afirmația lui Fontenelle⁶ (în *Digressions sur les anciens et les modernes*, 1688) conform căreia „după o lungă serie de secole, modernii vor deveni contemporanii grecilor și latinilor”⁷. Pe de altă parte, după Adrian Marino „clasicii sunt *clasici* fiindcă sunt *moderni*, permanenți, actuali, asimilabili pe o latură sau alta sensibilității contemporane”⁸. Din cele două axiome se poate deduce caracterul „etern variabil” al dimensiunii istorice, „supusă unor delimitări în continuă deplasare”, a termenului de *modern*⁹. Referitor la termenul de *contemporan*, Enciclopedia *Encarta* îl asimilează celui de *modern*, pe care îl extrapolează, din accepțiunea sa inițială (istorică), asupra domeniilor social, științific, artistic și cultural¹⁰. Una dintre cele mai complete și punctuale accepțiuni ale termenului, considerat în cele trei ipostaze ale sale (istorică, socio-culturală și dialectică), aparține Enciclopediei Universale Larousse¹¹.

⁵ Nicolas Boileau, cunoscut și sub numele de Boileau-Despréaux (1636-1711), poet, scriitor și critic francez, principalul teoretician al esteticii clasice în literatură, în secolul al XVII-lea.

⁶ Bernard Le Bouyer de Fontenelle, (1657-1757), matematician, filosof și scriitor francez, membru al *Académie française*, *Académie des sciences*, *Académie des inscriptions*, *Académie de Rouen*.

⁷ Cf. Adrian Marino, op. cit., p. 34.

⁸ id., p. 35.

⁹ id., p. 42.

¹⁰ http://fr.encarta.msn.com/dictionary_2016018503/moderne.html: *modern* (adj.) - 1 - care reprezintă tendințele contemporane (artă modernă), 2 - ultimele progrese într-un domeniu (medicină modernă), 3 - de epocă recentă, sau care are caracteristicile acesteia, sinonim cu contemporan (societate modernă), 4 - care se integrează din plin epocii sale (părinți moderni), 5 - IST. - perioadă care durează de la sfârșitul Renașterii până la Revoluția Franceză (istoria modernă), 6 - LINGV. - care reflectă utilizarea contemporană a unei limbi (sensul modern al unui cuvânt). *Modern* (locuțiune nominală) - ARTĂ - stil contemporan. *Modern* (substantiv comun) - 1 - ARTĂ - artist sau scriitor care, în opera sa, reprezintă valorile epocii sale, 2 - persoană care reprezintă gustul și moravurile epocii sale.

¹¹ <http://www.larousse.fr/encyclopedie/#larousse/51821/11/moderne>: *modern* - care aparține prezentului sau unei epoci relativ recente, care beneficiază de progresele cele mai recente, care este realizat după tehnicile, regulile și gustul contemporanilor (prin opoziție cu *vechi*), care se adaptează întru totul inovațiilor epocii sale (care aparține timpului său), care se opune termenului de *clasic* (în învățământul umanist - limbi clasice, limbi moderne). Se spune

Sintetizând, putem determina funcționalitatea termenului de *modern* în raportul său dialectic și opozabil cu termeni ca *vechi*, *clasic*, în ansamblul aspectelor sociale, științifice și tehnice, culturale, artistice, religioase, în fiecare din epocile istorice ulterioare Evului Mediu. Derivat din latina medievală - *modernus* (acum, prezent, astăzi), și provenit din latina clasică - *modo* (recent), termenul generează forme flexionare cu semantică subtil diferențiată, cum ar fi cele de **modernism** și **modernitate**.

Astfel, după Enciclopedia Encarta¹² **modernismul** poate avea sensul de „inovație care reprezintă sau depășește tendințele contemporane” (ex. *operă de un modernism exagerat*, cu sens uneori peiorativ), ori (în artă) de „tendință artistică de a se desprinde de clasicism și de a ajunge la o expresie mai liberă” (ex. *revoluțiile coregrafice ale modernismului*). Semnificații similare se regăsesc și în Enciclopedia Larousse¹³ („caracterul a ceea ce este foarte modern” - ex. *oraș de un modernism accentuat*, sau „gustul, căutarea a ceea ce este modern, actual, contemporan, prin opoziție cu tradiționalismul”), ori în *Dicționarul explicativ al limbii române*¹⁴.

Pe de altă parte, *modernismul* face referire la o mișcare literară și culturală. Astfel, termenul se aplică mișcării literare hispano-americane de la sfârșitul secolului al XIX-lea¹⁵ (aflată sub influență *parnasiană* și simbolistă), și de asemenea celei braziliene, apărută în Sao Paulo la începutul secolului al XX-lea (1922). Această mișcare respinge academismul european, orientându-se spre teme din natură ori din cultura națională. Similar *modernismului* sud-american, *modernismul catalan* (care include mai multe mișcări artistice de la sfârșitul secolului al XIX-lea, cum ar fi simbolismul, decadența sau *Art nouveau*) este un curent cultural delimitat între 1811 (an în care are loc prima expoziție internațională de la Barcelona, oraș care devine și centrul cultural al acestui curent) și 1911 (odată cu dispariția lui Joan Maragall, poet reprezentativ al acestui curent). Marcat de anti-tradiționalism și de un „individualism

despre starea actuală a unei limbi (prin opoziție cu clasic, vechi, îmbătrânit), despre artă în formele sale care se vor cele mai novatoare în fiecare epocă și mai ales în secolul al XX-lea (cubism, artă abstractă, arhitectură funcțională, etc.), se spune uneori despre toate artele (în Occident) începând cu Renașterea, se spune despre o parte recentă (adăugare, refacere, reconstrucție, în general în secolele al XIX-lea și al XX-lea) a unei clădiri, unei sculpturi, unui obiect de artă vechi. Istorie modernă - referitoare la perioada care include cele trei secole așa-numite „clasice”, de la Renaștere până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Mișcare modernă - în arhitectură - sinonim cu *stilul internațional*.

¹² http://fr.encarta.msn.com/dictionary_2016018503/moderne.html

¹³ <http://www.larousse.fr/encyclopedie/#larousse/51821/11/modernisme>

¹⁴ DICȚIONARUL EXPLICATIV AL LIMBII ROMÂNE, op. cit. p. 645: *modernism* - 1 - însușirea de a fi modern, caracterul a ceea ce este modern: atitudine modernă: preferință (exagerată) față de tot ceea ce este nou, modern. 2 - Curent sau tendință din artă sau literatura sec. al XX-lea, care neagă tradiția și susține principii de creație noi.

¹⁵ Cf. <http://www.larousse.fr/encyclopedie/#larousse/51821/11/modernisme>

profund”¹⁶, curentul își propune revigorarea culturii catalane, în intenția de a o ridica la nivelul celorlalte culturi europene. Stilul *Art nouveau* în arhitectură și arte plastice, simbolismul, decadența, *parnassianismul* și *vitalismul* (forța de viață, voința de a putea) nitzscheean în literatură și filosofie, precum și transformarea și actualizarea muzicii tradiționale catalane sunt cele mai semnificative aspecte ale acestui curent.

Așadar, cele două curente, *modernismul* sud-american și cel catalan, resping academismul european și reconsideră tematica naturii, a culturilor naționale, a individualismului, prin integrarea în actualitate, în contemporanul cultural universal.

În același sens, al actualizării formale și al integrării în contemporanul social și cultural, *modernismul* apare și în religie, ca o „mișcare creștină care preconizează o nouă interpretare a credințelor și doctrinelor tradiționale, în acord cu exegeza modernă” (*Le petit Robert*), sau ca un „ansamblu de doctrine și tendințe având drept obiect comun înnoirea teologiei, a exegezei, a doctrinei sociale și a rolului conducător al Bisericii, pentru a le pune în acord cu ceea ce se consideră a fi necesitățile epocii respective” (Enciclopedia Larousse). În domeniul teologic, *modernismul* este un curent intelectual generat de transformările sociale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Revoluțiile din 1848 (în urma cărora se unifică Italia, Germania și Austro-Ungaria, iar papalitatea își pierde, temporar, autonomia statală), perioada dintre cele două conflagrații mondiale (din 1870 și din 1914, perioadă în care se accentuează starea conflictuală între cele trei imperii) și apariția (în 1859) a lucrării lui Charles Darwin *Originea speciilor* (care clatină teoria creaționistă) sunt evenimente care conduc, prin conflictul conceptual cu doctrinele tradiționale și cu învățământul ecleziastic, la *criza modernistă* de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. De altfel, în 1864 Papa Pius al IX-lea publică *Syllabus*¹⁷, o listă de 80 de „erori moderne”, în care condamnă în esență *liberalismul* sub toate formele sale, și implicit ideile emergente ale spiritului modern al epocii (democrația în politică, liberalismul și socialismul în economie, raționalitatea științifică și tehnică, panteismul, libertatea în cultură).

Este de remarcat faptul că, din pluralitatea orientărilor culturale și estetice, considerate în ansamblul evoluției istorice, papalitatea se implică în doar două dintre acestea: în *Baroc* și în *Modernism*. Dacă *Barocul* este susținut și cultivat de biserică, fiind definit ca o „artă a catolicismului” (în Conciliul de la Trent,

¹⁶ Cf. <http://en.wikipedia.org/wiki/Modernisme>

¹⁷ Cf. <http://www.larousse.fr/encyclopedie/oeuvre/Syllabus/145653> - La 8 decembrie 1864, Papa Pius al IX-lea dă enciclica *Quanta cura*, în care sunt înfierate erorile politice și religioase ale secolului al XIX-lea, *naturalismul* și *societățile secrete* fiind considerate drept cauze primordiale ale decăderii morale a tinerei generații. Documentul este însoțit de *Syllabus* (cuvânt latin, provenit probabil din lb. greacă - *list* - cu semnificația *rezumat, privire de ansamblu*, cu caracter descriptiv).

1545-1563), datorită stilului „dramatic” al artei, care favorizează implementarea ideilor religioase cu o „implicare directă și emoțională”¹⁸, papalitatea manifestă o atitudine rezervată, rigidă chiar, în raport de fenomenul *modernismului*, considerat ca un pericol pentru ordinea și autoritatea bisericii catolice. Începând cu pontificatul lui Pius al IX-lea și culminând cu cel al lui Pius al X-lea (1903-1914), papalitatea condamnă *modernismul*, fapt care obstrucționează cercetarea în domeniul religiei. Criza modernistă este generată astfel de conflictul dintre dogmele „fixiste și tradiționale” ale învățământului ecleziastic, intersectat cu „știința modernă și metodele sale pozitivistă”¹⁹.

De altfel, sensul intrinsec al *modernismului* conține atât ideea de *nou*, de *novator*, cât și negarea (și implicit anularea) valorilor considerate *clasice*, *tradiționaliste*, *academice*. Apărut inițial ca o atitudine pozitivistă, progresistă, *modernismul* degenerază (printr-o excesivă și perpetuă experimentare și prin exacerbarea atitudinii negativiste față de aceste valori ale trecutului), într-o estetică a *urâtului*, a *nonvalorii*, a *informului* și *inexpresivului*. Perpetua căutare a adaptării ideilor și valorilor moderne la „spiritul timpului” imprimă un dinamism specific *modernismului*, care devine un principiu activ și agresiv de creație, cultivând efectele șocante, „ineditul spectaculos”, stupefacția (care, de altfel, este „unul dintre cele mai vechi principii moderniste”- după Giambattista Marino²⁰ „șinta poetului e de a minuna”)²¹. Relevantă în acest sens este afirmația lui Apollinaire²² conform căreia „noul constă numai în surpriză”²³. Astfel, experimentul continuu generează o lipsă de coerență stilistică, iar atitudinea *modernistă*, definită prin stridență, individualism extrem, exorbitanță, teatralism, prin contestarea valorilor clasice și cultivarea modei și a snobismului, și mai ales prin exprimarea afectată, prețioasă, poate fi determinată ca o *pseudomodernitate*.

Considerată de Enciclopedia Larousse drept sinonim al *modernismului*, **modernitatea** este explicată de alte surse bibliografice într-un sens mai vag și, implicit, mai cuprinzător. Astfel, *Dicționarul explicativ al limbii române* definește *modernitatea* ca fiind „caracterul a ceea ce este modern”, dicționarul *Le Petit Robert* nuanțează, adăugând „în special în artă”, iar Enciclopedia Encarta consideră *modernitatea* drept „ansamblul tendințelor contemporane” sau „caracterul elementelor care devansează regulile artistice contemporane”. În fapt, *modernitatea* include atât esența ideii de *modern*, precum și a celei de *modernism*, cu limite temporale la fel de flexibile, definind în speță *caracterul a ceea ce este modern*, dar termenul în sine apare mult mai târziu. Deși conceptul de *modernitate* se formulează o dată cu opera lui Balzac (Zola afirmă că

¹⁸ Cf. <http://fr.wikipedia.org/wiki/Baroque>

¹⁹ Cf. <http://www.larousse.fr/encyclopedie/nom-commun-nom/modernisme/7081>

²⁰ Giambattista Marino, (1569-1625), poet italian din perioada Barocului.

²¹ Cf. Adrian Marino, op. cit., p. 107.

²² Guillaume Apollinaire, (1880-1918), scriitor și poet francez de origine poloneză, poet și teoretician al *Esprit Nouveau*, precursor al suprarealismului.

²³ Cf. <http://www.larousse.fr/encyclopedie/personnage/Apollinaire/105814>

„epopeea modernă, creată în Franța, are ca titlu *Comedia umană*, iar ca autor pe Balzac”²⁴), termenul este „inventat” de Chateaubriand, fiind utilizat pentru prima dată în opera sa *Mémoires d’outre-tombe*, publicată între anii 1849-1850. Semantica termenului este aproape echivalentă cu cea a sursei sale lingvistice (termenul-cadru de *modern*), căci „principalul său element constitutiv este sensul *timpului irepetabil*”²⁵. Pentru Baudelaire, conceptul de *modernitate* constă în căutarea permanentă a frumuseții efemerului care, conservată și revelată de opera de artă, rămâne în eternitate. El afirmă, în eseu *La Modernité* (din culegerea de eseuri *Le peintre de la vie moderne*, XIII, 1863), că *modernitatea* este „fugitivul, pasagerul, imprevizibilul, jumătatea artei, cealaltă jumătate fiind eternul, imuabilul”. Aspirația artistului de a immortaliza efemerul, de a conferi valori clasice instantului surprins în opera de artă, delimitează net *modernitatea* de *modernism*, atitudine specificată prin negarea valorilor clasice. Adrian Marino surprinde admirabil esența *modernității*, în studiul său despre *Modern, Modernism, Modernitate*: „A ridica la universal, prin transfigurare și cristalizare creatoare, efemeritatea modernă, aceasta este modernitatea reală și profundă a artei și literaturii și, în același timp, tehnica realizării acestei *modernități*”²⁶. Din această perspectivă, *modernitatea* reprezintă un principiu esențial de creație, cu valoare de universalitate atât în plan istoric, cât și conceptual.

Dacă termenul de *modern* reprezintă o noțiune-cadru, iar *modernismul* - o atitudine marcată de exagerări și experimentări, *modernitatea* constituie atât un concept de creație, cât și o epocă stilistică ce înglobează curentele estetice postromantice. De altfel, *modernitatea* prezintă unele tangențe cu Romantismul, în ceea ce privește afirmarea unei individualități extreme, „reacția împotriva afirmațiilor fundamentale ale clasicismului”²⁷, libertatea imaginației ori subiectivismul. Matei Călinescu consideră că, sub aspectul negării valorilor clasice, *modernitatea* estetică apare încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, „deghizată în *romantism*”²⁸. Plasat, conceptual, în interfața dintre cele două modele estetice, Baudelaire se desprinde de modelul clasic, prin includerea *modernității* ca motiv poetic. Frumusețea *urâtului* (*Les fleurs du mal*), violența și senzualitatea (*Une martyre*), extazul și oroarea (*Mon coeur mis à nu*²⁹), apologia protestului³⁰ și descoperirea sensibilității moderne³¹,

²⁴Cf. http://fr.wikipedia.org/wiki/Honor%C3%A9_de_Balzac#Balzac_inventeur_duroman_moderne

²⁵ Matei Călinescu, *CINCI FEȚE ALE MODERNITĂȚII* (Iași: Polirom, 2005), p. 39.

²⁶ Adrian Marino, op. cit., p. 118.

²⁷ Matei, Călinescu, op. cit., p. 18.

²⁸ ibid.

²⁹ Cf. http://fr.wikipedia.org/wiki/Charles_Baudelaire - În *Mon coeur mis à nu*, din 1864, Baudelaire spune: „De mic copil, am simțit în inima mea două sentimente contradictorii: extazul și oroarea vieții”.

aceste alături șocante, fac din Baudelaire unul dintre precursorii *simbolismului* și *suprarealismului*, și se vor regăsi în estetica *modernității* secolului al XX-lea.

Tratată ca o epocă stilistică, *modernitatea* în literatură și în artele plastice debutează la începutul secolului al XIX-lea și se continuă până în a doua jumătate a secolului al XX-lea, atingând apogeul expresiei prin *dadaism* (Tristan Tzara) și *arta abstractă* (Wassily Kandinsky). În muzică însă, desprinderea de tradiție nu este atât de abruptă și definitivă, căci *modernitatea* muzicală, în pluralitatea ei stilistică, cu trăsături estetice diverse și uneori contrare, se dezvoltă pe arcul *muzică tonală* → *muzică modală* → *muzică atonală*. Titlul generic de „muzică modernă” se referă la creația muzicală din prima jumătate a secolului al XX-lea, cea din a doua jumătate a secolului fiind denumită „muzică contemporană”. Efervescența experimentărilor și diversitatea orientărilor estetice conduc la o lipsă de unitate stilistică, ceea ce determină regruparea unor compozitori cu concepții diferite de creație (cum ar fi Debussy, *Grupul celor șase*, Stravinsky, Bartók, Richard Strauss, Enescu, Ravel, Sibelius, Schönberg, etc.) sub denumirea de „compozitori moderni”. După J. J. Nattiez „muzica secolului al XX-lea a reprezentat o transformare profundă, nu numai datorită schimbărilor stilistice pe care le-a cunoscut de la Debussy la Boulez (simbolic vorbind) în ceea ce privește tonalitatea clasică, ci și pentru că *lungul drum* al modernității muzicale nu a ajuns la stabilitatea unui nou limbaj muzical universal”³². În esență, *modernitatea* muzicală implică în primul rând *desprinderea de semantica expresivă a arcului tensiune-relaxare*, generat de funcționalitatea armonică și tonală, precum și renunțarea la *tematism*, principiu fundamental de creație în muzica tonală.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, complexitatea raporturilor tonal-armonice se accentuează proporțional cu introducerea și evoluția totalului cromatic, consacrat, în muzica instrumentală de Franz Liszt și Johannes Brahms, iar în operă, de Richard Wagner. Magnetismul tonal-armonic se disipează întâi prin *ambiguitatea care suspendă necesitatea legăturilor* (după Pascal Bentoiu³³) și apoi prin transfigurarea întregului concept armonic. Cele patru direcții ale evoluției conceptului armonic modern (modalismul, transferul acordului din spațiul armonic în cel melodic, politonalitatea și atonalismul), cu caracter generativ, au reprezentat fie etape experimentale, fie influențe stilistice, fie trăsături definitorii (dar nu exclusiviste) în creația compozitorilor moderni. Schönberg, spre exemplu, debutează ca un compozitor romantic, în tradiția

³⁰ În introducerea la cele trei poeme din *Salonul de la Paris* din 1846, Baudelaire scrie că „întâia preocupare a unui artist este să înlocuiască *omul* cu *natura* și să protesteze împotriva acesteia”.

³¹ În *Salonul* din 1859, el afirmă că „frumosul este întotdeauna bizar (ciudat)”.

³² Jean-Jacques Nattiez, „Comment raconter le XXe siècle”, in: *MUSIQUES - UNE ENCYCLOPÉDIE POUR LE XXE SIÈCLE*, 1, sous la direction de Jean-Jacques Nattiez (Ed. Actes sud, 2003), p. 48.

³³ Pascal Bentoiu, *GÂNDIREA MUZICALĂ* (București: Ed. Muzicală, 1975, pp. 126-134).

muzicii germane (fiind un mare admirator al lui Wagner, Brahms, Beethoven, Mozart, Bach), devine „părintele” dodecafonismului și serialismului, pentru a reveni la scriitura tonală în *Simfonia de cameră* nr. 2 (începută în 1906 și terminată în 1939). De altfel, el afirmă (referitor la reluarea scriiturii tonale) că „încă se mai pot scrie atâtea lucruri frumoase în *Do Major!*”³⁴. De asemenea, creația lui Debussy, esențialmente impresionistă, include toate celelalte aspecte (modalism, politonalitate și chiar atonalitate). Un exemplu edificator îl constituie și creația lui Strawinsky, structurată în trei perioade - perioada rusă (marcată de culoarea modală folclorică), perioada neoclasică și perioada serialistă.

Disiparea magnetismului tonal-armonic (componentă intrinsecă a muzicii clasice și romantice) se asociază (în epoca modernă) cu transfigurarea altor două principii de creație, proprii muzicii tonale - *tematismul* și *dezvoltările ample*, care conduc la reformularea principiilor arhitecturale.

Ca și în cazul conceptului armonic, alcătuirile melodice, ritmice și arhitecturale inedite, proprii noii estetici, coexistă în epoca modernă cu elementele clasice, romantice și baroce. Astfel încât în muzică, spre deosebire de literatură și artele plastice, desprinderea de tradiție și academism nu este totală și nu se produce cu agresivitate. De asemenea, pluralitatea stilistică existentă în această perioadă este experimentată ori adoptată de majoritatea compozitorilor, astfel încât nu putem afirma cu certitudine apartenența exclusivă a unui anumit compozitor la un curent sau altul. Pe de altă parte, una din trăsăturile definitorii ale *modernității* o reprezintă reacția împotriva valorilor preexistente. În muzică, fiecare curent se opune fie unui curent anterior, fie unuia paralel. Astfel, Neoclasicismul (ca și Impresionismul) apare ca reacție împotriva Romantismului, și include compozitori ca Strawinsky, Prokofiev, Ravel, Hindemith, Reger, Bartók, dar și ca Darius Milhaud și Francis Poulenc, care aparțin *Grupului celor șase*. Expresionismul, curent din care fac parte compozitorii celei de-a doua *Școli vieneze*, dar care se regăsește și în creațiile lui Strawinsky ori Ravel, constituie o atitudine contra Impresionismului (ca și *Grupul celor șase*). Iată deci că Ravel manifestă influențe atât impresioniste, cât și expresioniste, iar Eric Satie (care aderă la *Grupul celor șase*), prezintă influențe impresioniste. Coexistența unor curente diferite, chiar opozabile, în creația unui compozitor, atestă încă o dată flexibilitatea gândirii estetice a *modernității* muzicale, impregnată de o pluralitate stilistică și conceptuală.

³⁴ Cf. http://fr.wikipedia.org/wiki/Arnold_Sch%C3%B6nberg

Modernism sau modernitate?

Conf. univ. dr. Elena Ovănescu Pîrvu

Rezumat

Dacă termenul de *modern* reprezintă o noțiune-cadru, iar *modernismul* - o atitudine marcată de exagerări și experimentări, *modernitatea* constituie atât un concept de creație, cât și o epocă stilistică ce înglobează curente estetice postromantice. Adrian Marino surprinde admirabil esența *modernității*, în studiul său despre *Modern, Modernism, Modernitate*: „A ridica la universal, prin transfigurare și cristalizare creatoare, efemeritatea modernă, aceasta este modernitatea reală și profundă a artei și literaturii și, în același timp, tehnica realizării acestei *modernități*”. În esență, *modernitatea* muzicală implică în primul rând *desprinderea de semantica expresivă a arcului tensiune-relaxare*, generat de funcționalitatea armonică și tonală, precum și renunțarea la *tematism*, principiu fundamental de creație în muzica tonală.